

บทที่ 2

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง ความรู้ความเข้าใจ และความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดสงขลา ได้นำเอาหลักการแนวคิดหรือทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้อมูลสถานการณ์และภูมิหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดสงขลา เพื่อเป็นกรอบแนวคิดและแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

หลักการและแนวคิด

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเป็นรากฐานสำคัญในการจรรโลงและสร้างสรรค์ระบบการเมืองของสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะไม่มีอะไรที่ทำได้ ถ้าหากขาดองค์ประกอบคือ ประชาชนที่รับผิดชอบและรู้ดีชั่วหรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้าสังคมใดก็ตามมีประชาชนที่ขาดความรู้ ความเข้าใจ ไร้การศึกษา ตลอดจนขาดความตื่นตัวทางการเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก ก็อย่าไปหวังให้การเข้าร่วมทางการเมืองเป็นไปอย่างกว้างขวางเลย (สถิตย์ นิยมญาติ 2524 : 68)

แนวคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองซึ่งรวมไปถึงการเลือกตั้งได้มีผู้สนใจและศึกษาไว้ ดังจะกล่าวพอสังเขปดังนี้ (สุนันท์ อังเกิดโชค 2529 : 28-29)

อัลมอนต์ และพาวเวลล์ อธิบายว่า ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง หมายถึงความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ทางการเมือง โดยไม่คำนึงว่าความรู้ความเข้าใจนั้นจะถูกต้องหรือไม่ โดยในทัศนะของอัลมอนต์และเวอร์บา ได้จำแนกวัตถุประสงค์ทางการเมืองออกเป็น 4 ประการดังนี้

(1) ระบบการเมือง (system as general object) ได้แก่ความรู้ความเข้าใจที่บุคคลมีต่อระบบการเมืองของคนโดยส่วนรวม หรือโดยทั่ว ๆ ไป เช่น ความเป็นชาติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ขนาดที่ตั้ง กำลัง อำนาจ รัฐธรรมนูญ ระบบการปกครอง เป็นต้น

(2) ปัจจัยนำเข้า (input objects) ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสถาบันหรือองค์การทางการเมืองต่าง ๆ ตัวแทนของรัฐ ตัวแทนของประชาชน หรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมือง เป็นต้นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรี พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล หรือกลุ่มผลประโยชน์ รวมทั้งสื่อมวลชน เป็นต้น

(3) ปัจจัยผลิตผล (output objects) ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการตัดสินใจ (decision process) และผลลัพธ์ (output) ที่ออกมาจากระบบการเมือง เช่น นโยบายของประเทศ หรือกฎหมายที่ออกมาจากฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นต้น

(4) อัตตา (self as objects) ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจของบุคคลในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองว่า มีความเข้าใจในฐานะบทบาทของตัวเองในระบบการเมืองอย่างไรบ้าง มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ หน้าที่และวิธีการต่าง ๆ ที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองอย่างไร เป็นต้น

ดังนั้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง (political understanding) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจหรือความรู้สึกที่เข้าใจว่าระบบการเมือง กระบวนการและสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นความจำเป็นต่าง ๆ ในการเมืองทั้งหลายเป็นเช่นไร เช่น รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ได้อย่างไรบ้าง รัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ทางการเมืองอย่างไรบ้าง เป็นต้น ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง มักมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ไม่เข้าใจการเมือง

ความเป็นจริงในสังคมไทย คนในเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองสูงมักไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในขณะที่ชาวชนบทที่ด้อยโอกาสทุกด้านรวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองน้อยกลับเป็นผู้ออกเสียงเลือกตั้งสูงมาก (องค์การกลาง 2535 : 119)

พฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นมีความสัมพันธ์แบบผกผันกัน ระหว่างอัตราการไปลงคะแนนเสียงกับคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของบุคคล ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าแปลกใจไม่น้อย เพราะฉะนั้นหากถือว่าอัตราการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งคือความเป็นประชาธิปไตยแล้ว คนชนบทซึ่งมีชาวสารการเมืองน้อยกว่าและมีคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า ก็จะมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าคนกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกับความเป็นจริง

ประเด็นที่ขาดการพิจารณาไปคือ "คุณภาพ" ของการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปว่า คนที่มีความรู้ชาวสารการเมืองน้อย มีคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ มักจะไปลงคะแนนเสียงโดยการถูกชักจูง พวกนี้จะตัดสินใจเลือกซ้ำ เนื่องจากความไม่รู้ หากมีการตัดสินใจแล้วก็มีการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจได้ง่าย การชักจูงโดยการระดมหรือโดยอำิสสินจ้างจะมีอิทธิพลสูงต่อคนกลุ่มนี้ นี่คือเหตุผลสำคัญที่คนในชนบทไปลงคะแนนเสียงมากกว่าคนในกรุง (ชัยสิทธิ์ เฉลิมมี ประเสริญ 2536 : 99)

เมื่อพิจารณาข้อมูลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลาที่ผ่านมา ปรากฏว่า ประชาชนได้ให้ความสนใจในการเลือกตั้งเพิ่มขึ้นตามลำดับก็จริง แต่ก็ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในเขตเมืองได้ให้ความสนใจต่อการเลือกตั้งน้อยกว่าประชาชนในชนบท (สำนักงานจังหวัดสงขลา 2538 : 4)

ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงสนใจว่าประชาชน โดยเฉพาะในจังหวัดสงขลาจะมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจดังกล่าว ซึ่งจะสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอาจมีจำนวนเพิ่มขึ้นและที่สำคัญ ประชาชนสามารถรู้ว่าเขาจะเลือกผู้แทนที่มีคุณภาพได้อย่างไร

2. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติหรือความคิดเห็นทางการเมือง

คำว่า "ทัศนคติทางการเมือง" นั้น ชัยอนันต์ สมุทวาณิช ให้ความหมายว่า "เป็นทัศนคติ และความคิดเห็นทางการเมืองที่มีต่อกระบวนการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมืองตลอดจน ทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของตนของที่มีในระบบการเมือง" (ชัยอนันต์ สมุทวาณิช 2517 : 55-63)

สุจิต บุญบงการ ได้สรุปความหมายทัศนคติทางการเมืองว่า "เป็นแบบแผนของทัศนคติ และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการเมือง เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล วัฒนธรรมทางการเมือง ตลอดจนความรู้ทางการเมือง ความรู้สึกเกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง รวมทั้งความรู้สึกพึงพอใจในสถาบันหรือระบบการเมือง" สุจิต บุญบงการ 2524 : 6-7)

สรุปแล้ว ทัศนคติทางการเมือง หมายถึง ความโน้มเอียงของบุคคลหรือทัศนคติที่บุคคลมี ต่อการเมืองและระบบการเมือง อันเป็นความรู้สึกทางจิตใจที่บุคคลมีอันเนื่องจากการเรียนรู้และ ประสบการณ์ และทำให้บุคคลมีพฤติกรรมทางการเมืองตอบสนองเช่นนั้น (ปธาน สุวรรณมงคล 2531 : 733)

ทัศนคติทางการเมืองของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมักจะสอดคล้องกับการเรียนรู้ที่บุคคลได้รับ ซึ่งก็หมายถึงว่า ถ้าบุคคลมีความรู้ในทางการเมือง บุคคลก็จะมี ความสนใจที่อยากจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ถ้าบุคคลมีความรู้สึกผูกพันทางการเมือง บุคคลจะมีทัศนคติความรู้สึกที่อยากเข้าไปยุ่ง เกี่ยวทางการเมือง และถ้าบุคคลมีความสำนึกทางการเมืองบุคคลจะมีทัศนคติความรู้สึกที่เชื่อใน ประสิทธิภาพทางการเมืองของตน กล่าวคือ เชื่อกันว่าตนมีความสามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้และเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในที่สุด

อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมแล้วประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ก็ได้สนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมืองมากมายนักดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะมีตามกำหนดระยะเวลาเช่น 4 ปี ครั้ง เป็นต้นนั้น ปรากฏว่าในการเลือกตั้งทั่วไปที่ผ่านมา มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ถึงร้อยละ 50 (ยกเว้น การเลือกตั้งครั้งที่ 13 พ.ศ. 2526 ที่มีผู้ไปใช้สิทธิร้อยละ 50.76) ทั้ง ๆ ที่ ทางราชการได้ประชาสัมพันธ์ การเลือกตั้งอย่างกว้างขวางรวมทั้งสื่อมวลชนต่าง ๆ ด้วย แต่ก็ปรากฏว่าจำนวนผู้ไปใช้สิทธิก็ยังมีจำนวน ไม่เพิ่มมากขึ้น และจากการวิจัยถึงทัศนคติต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็จะปรากฏผลว่า ประชาชนมี ทัศนคติที่ไม่ดีต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้ทำ คุณประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม กล่าวอีกนัยหนึ่งการมีหรือไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ทำให้ชีวิตของ เขาเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างไร ประกอบกับข่าวที่ปรากฏตามสื่อมวลชนเกี่ยวกับวิธีการหาเสียงเลือกตั้ง หรือการประพฤติตัวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้าไปอยู่ในสภาผู้แทน สิ่งเหล่านี้มีส่วนทำให้ทัศนคติ ของประชาชนต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปในทางลบ และพฤติกรรมที่แสดงออกมาคือการไม่ไป ใช้สิทธิเลือกตั้ง (ปธาน สุวรรณมงคล 2531 : 734)

กล่าวโดยสรุปความรู้ความเข้าใจและทัศนคติหรือความคิดเห็นของประชาชนจะเป็นเช่นไร ย่อมส่งผลการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ซึ่งในระบอบประชาธิปไตยถือว่าการมีส่วนร่วม ทางการเมืองเป็นหน้าที่และบทบาทหลักของประชาชน อย่างไรก็ตามความรู้ความเข้าใจและทัศนคติ ทางการเมืองที่ถูกต้องของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งจะทำให้ วัฒนธรรมทางการเมืองนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้เราควรจะกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง

3. แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้มา ซึ่งทัศนคติต่อระบบการเมือง ต่อบทบาทของคนในระบบการเมือง ทั้งรวมถึงการมีความรู้การมีความรู้สึก และการมีความสำนึกใน ความสามารถในทางการเมืองของตน (James S. Coleman 1968 : 18)

ส่วนเฟรด กรีนสไตน์ ได้ให้คำจำกัดความการเรียนรู้ทางการเมืองทั้งในวงแคบและวงกว้าง คือ ในวงแคบ เฟรดกล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึง กระบวนการได้ข่าวสาร การปลูกฝัง ค่านิยมตลอดจนการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่าง ๆ ทางการเมืองอย่างมีเจตนา โดยผ่านองค์การ หรือสถาบันที่มีความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ ส่วนในวงกว้าง การเรียนรู้ทางการเมืองหมายถึง

กระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกี่ยวกับการเมืองที่เกิดขึ้นในทุกช่วงชีวิตมนุษย์ไม่ว่าจะเรียนรู้นั้นจะเป็นแบบทางการหรือไม่เป็นทางการ จะโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม (จุมพล หนีมพานิช 2531 : 262-263)

เป็นที่ตระหนักหรือยอมรับกันว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในทางการเมืองแท้ที่จริงแล้วถูกกำหนดโดยพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าตัวองค์กรหรือสถาบัน และพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะพฤติกรรมทางการเมืองจะเป็นเช่นไร สนับสนุนการเมืองระบบการเมืองนั้น ๆ หรือไม่ ส่วนสำคัญขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมืองนั้นมีกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ (Dean Jaros 1973 : 23)

- (1) ใครเป็นผู้เรียน
- (2) เรียนอะไร
- (3) จากใคร
- (4) ภายใต้อาณัติเช่นไร
- (5) มีผลออกมาอย่างไร

กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นสามารถนำไปใช้ได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับชุมชน โดยกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองในระดับชุมชนปรากฏในลักษณะการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน โดยส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง ทำให้คนรุ่นใหม่ได้ตระหนักเข้าใจถึงแบบแผนความคิด และแบบแผนของการกระทำนั้น ๆ เช่น ในกรณีประเทศไทยเวลาพูดถึงแบบแผนของความคิด การกระทำ ทักษะ ค่านิยมทางการเมืองของคนไทย คนไทยจะนึกและเข้าใจถึงความรักเสรีภาพ ความเป็นตัวของตัวเองหรือปัจเจกบุคคลนิยม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะได้มาจากอิทธิพลของพุทธศาสนา ซึ่งย้ำความสำคัญของตัวบุคคลเป็นพิเศษ เช่นถือว่าบุคคลจะเป็นอย่างไรโดยอ้อมแล้วแต่กรรมของบุคคลนั้นในอดีต บุคคลที่ใดแต่ตนเองเท่านั้นจะพึ่งคนอื่นไม่ได้ เพราะทุกคนในสายตาของศาสนามีความเท่าเทียมกันหมดจะดีจะชั่วอยู่ที่การกระทำของตนเอง

ส่วนกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองในระดับปัจเจกบุคคลนั้น เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก และค่านิยมที่เกี่ยวกับการเมือง ระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ซึ่งบุคคลอาจจะได้มาจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน

ในการเรียนรู้ทางการเมืองนั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งคือทำให้ประชาชนมีทัศนคติ ความคิด ความเข้าใจ และมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของระบบการเมือง เช่น ถ้าประเทศนั้นปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ระบบการเมืองจะต้องปลูกฝังหรือสร้างทัศนคติ ความคิด และพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนให้เข้าใจถึงหลักการ รูปแบบการปกครอง วิธีการ

ตลอดจนเป้าหมายของประชาธิปไตย นอกจากนั้นการเรียนรู้ทางการเมืองมีวัตถุประสงค์ที่ทำให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดี มีความจงรักภักดี มีความผูกพันต่อชาติของตน

การเรียนรู้ทางการเมืองนั้นมีวิธีการใหญ่ ๆ อยู่ 2 วิธีคือ วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง และวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อม

(1) วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง แบ่งออกเป็น

(1.1) การเลียนแบบ จากการศึกษามากกว่าครึ่งหนึ่งของกรีนสไตน์ อีสตัน และเฮสส์พบว่าความนิยมในพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นกับเด็กส่วนใหญ่ได้มาจากการเลียนแบบบิดา มารดา เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดและมีความสำคัญต่อชีวิตของพวกเขา (จุมพล หนิมพานิช 2531 : 271-272)

(1.2) การเรียนรู้จากความคาดหวัง การเรียนรู้แบบนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหวังว่าเขาจะมีตำแหน่งหน้าที่เป็นอะไร เขาก็จะต้องเริ่มต้นเรียนรู้แบบแผนคุณค่า และพฤติกรรมของบทบาทนั้น ๆ เช่น ผู้ที่สนใจในเรื่องของการเมือง สนใจอยากเป็นนักการเมืองก็จะต้องเตรียมตัวเองในด้านต่าง ๆ เช่น รูปของการขวนขวายเรียนรู้ถึงแบบแผน คุณค่า และพฤติกรรมของการเป็นนักการเมืองที่มีความรู้ความสามารถ

(1.3) การได้การศึกษาทางการเมือง เป็นวิธีการที่เกิดจากความตั้งใจที่จะถ่ายทอดทรรศนะหรือความโน้มเอียงทางการเมืองให้เกิดขึ้นกับบุคคล ซึ่งอาจจะดำเนินโดยสถาบันหรือองค์การต่อไปนี้ เช่น ครอบครัว โรงเรียน ตัวแทนของรัฐบาล กลุ่มและองค์การหรือสถาบันอื่น ๆ โดยทั่วไปสังคมส่วนใหญ่มักจะมีวิธีการให้การศึกษาทางการเมืองในรูปของการสอนปลูกฝังทรรศนะ พฤติกรรมทางการเมืองที่มีคุณค่าให้กับบุคคลโดยตรงทั้งในรูปที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพราะการกระทำเช่นนี้เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ทางการเมืองดังกล่าวได้ถูกต้อง สัมกับเป็นพลเมืองดีของชาติ

(1.4) การมีประสบการณ์ทางการเมือง คือการเรียนรู้อันเนื่องจากการมีหรือการเข้าไปมีประสบการณ์ทางการเมือง และมักจะทำให้บุคคลผู้นั้นมีความรู้สึกเชื่อมั่นตนเองในทางการเมือง รู้สึกว่าตนสามารถมีอิทธิพลในการกระทำทางการเมืองได้

(2) วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อม แบ่งออกเป็น (จุมพล หนิมพานิช 2531 : 273-274)

(2.1) การถ่ายโยงระหว่างบุคคล (Interpersonal Transference) เป็นวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อมแบบที่มีความซับซ้อนน้อยที่สุด วิธีการเรียนรู้ทางการเมืองแบบนี้เกิดจากการที่เกิดถ่ายโยงความรู้สึกและประสบการณ์ที่มาจากผู้ที่เด็กมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ตัวอย่างเช่น บิดา มารดา ครู เพื่อน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะเป็นแบบในการมองสภาวะทางการเมือง ยกตัวอย่างเช่น

ถ้าครอบครัวมีลักษณะเผด็จการอำนาจ (คือผู้เป็นพ่อครอบงำการตัดสินใจโดยเด็กแทบที่จะไม่มีโอกาสที่จะตัดสินใจเลย) จะทำให้เด็กคิดว่าบทบาททางการเมืองของเขา ควรจะมีลักษณะยอมรับอำนาจที่มีเหนือเขา หรือในทางตรงกันข้ามถ้าครอบครัวมีลักษณะประชาธิปไตยคือ พ่อแม่พยายามให้ลูกมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจ และไม่ควบคุมพฤติกรรมของลูกมากเกินไป) อันนี้สันนิษฐานได้ว่า พฤติกรรมของครอบครัวดังกล่าวได้วางรากฐานทัศนคติหรือความโน้มเอียงทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับเด็ก ทำให้เขาได้เรียนรู้การที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และจะไม่ยอมรับอำนาจของบุคคลที่มีต่อตัวเขาบ่อย ๆ

(2.2) การฝึกปฏิบัติ (Apprenticeship) เป็นวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อมแบบที่ 2 การเรียนรู้ทางการเมืองแบบนี้ มีลักษณะสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบแรกมาก โดยทั่วไปการเรียนรู้ทางการเมืองแบบที่ 2 เกิดขึ้นในสถานการณ์หรือในการกระทำที่ไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่สถานการณ์หรือการกระทำนั้น ๆ ทำให้บุคคลได้มีทักษะ และคุณค่าที่จะนำไปใช้สถานการณ์หรือการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการเมืองได้ ยกตัวอย่างในสหรัฐอเมริกา มีสถานการณ์ที่ฝึกลักษณะของบุคคลอยู่หลายองค์การ อาทิเช่น Little Leagues, 4 H.Clubs เป็นต้น องค์การเหล่านี้แม้กิจกรรมจะไม่เกี่ยวกับการเมืองแต่ก็ช่วยทำให้บุคคลได้เรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อม เพราะเด็กที่เข้ามามีส่วนร่วมในองค์การดังกล่าวได้มีโอกาสการเรียนรู้การแข่งขันภายใต้กฎเกณฑ์เรียนรู้ที่จะเอาชนะ ขณะเดียวกันยอมรับความพ่ายแพ้ที่เกิดขึ้นอย่างภาคภูมิใจ นอกจากนี้ยังมีโอกาสที่จะเรียนรู้การเลือกผู้นำโดยการลงคะแนนเสียงเรียนรู้ที่จะได้รับการลงโทษ ถ้าหากกระทำผิดโดยเพื่อนจะลงมติให้ออกจากกลุ่ม ซึ่งกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองเหล่านี้ ทำให้เด็กเรียนรู้บทบาทของการเป็นพลเมืองในการเมืองระบอบประชาธิปไตยระบบ 2 พรรคอย่างชัดเจน

(2.3) การสร้างข้อมูลสรุปทั่วไป (Generalization) การเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อมแบบที่ 3 มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับ 2 แบบแรก การเรียนรู้นี้มีลักษณะดังที่ ซิดนีย์ เวอร์บา (Sidney Verba) ได้กล่าวไว้ว่า

“แบบแผน คุณค่า ความเชื่อพื้นฐานของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง.....อาจจะไม่มี ความเกี่ยวข้องโยงกับเรื่องของการเมือง แต่มักจะมีบทบาท ที่สำคัญในการสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง.....”

ยกตัวอย่างในกรณีของเม็กซิโก การที่คนเม็กซิกันมีความรู้สึกว่าได้ประสิทธิภาพคือ ไม่เชื่อว่าตัวเองสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทำให้พฤติกรรมทางการเมืองของพวกเขาแสดงออกมาในลักษณะท่าทีที่อยากจะแยกตนเองออกจากการเมือง (Political Alienation) หรือ

ในกรณีของอิตาลี การที่คนอิตาลีไม่ไว้วางใจเพื่อนฝูง ทำให้พฤติกรรมทางการเมืองของพวกเขาเองมีลักษณะท่าทีที่แสดงออกถึงความสงสัย ความไม่ไว้วางใจ (Cynicism) ในการเมือง นักการเมืองอย่างมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะบุคคลได้นำข้อสรุปที่เกี่ยวกับแบบแผน คุณค่า ความเชื่อพื้นฐานทางสังคมมาใช้กับวัตถุทางการเมือง ซึ่งการสร้างข้อสรุปทั่วไปดังกล่าวถือว่าเป็นวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยอ้อมวิธีหนึ่ง

ในการเรียนรู้ทางการเมืองจะต้องมีผู้ให้หรือตัวการในการให้ความรู้ทางการเมืองที่สำคัญ ดังเช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และสถาบันทางการเมือง ดังนั้นต่อไปนี้จะกล่าวถึงตัวการหรือปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ ความเข้าใจ ทางการเมือง

ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งรวมถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีดังนี้ (สุนันท์ อังเกิดโชค 2529: 39-41)

(1) *ครอบครัว* ครอบครัวเป็นตัวการในการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีอิทธิพลสูงและต่อเนื่อง เป็นระยะยาวทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อิทธิพลที่สำคัญของครอบครัว คือ การสร้างทัศนคติต่ออำนาจ กล่าวคือ ภายในครอบครัวจะมีลักษณะการตัดสินใจร่วม ซึ่งมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจ หากเด็กไม่เชื่อฟังหรือไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษ ดังนั้นประสบการณ์ของเด็กเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในครอบครัว จะส่งผลต่อความรู้สึกมีความสามารถทางการเมือง (political competence) สร้างทักษะเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองและนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต

(2) *สถาบันการศึกษา* การศึกษามีบทบาทและอิทธิพลเป็นอย่างมากในระบบการเมือง การปกครองของทุกประเทศ เพราะการศึกษาก่อให้เกิดความรู้ ความคิดเห็น และความเชื่อของบุคคล สถานศึกษาเป็นตัวการในการเรียนรู้ทางการเมืองที่สำคัญมาก ก่อให้เกิดความรู้ ทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกในสังคม บุคคลที่มีการศึกษาสูงจะตระหนักถึงความเกี่ยวข้องและผลกระทบที่มีต่อตนเอง มีความสนใจทางการเมือง มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ ทางการเมือง และมีแนวโน้มเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในขอบเขตที่กว้างขวางกว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า สถาบันการศึกษาจะทำให้บุคคลตระหนักถึงบทบาททางการเมืองของตนและเรียนรู้ถึงสถาบันทางการเมืองและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระบบการเมือง นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังมีบทบาทในการถ่ายทอดค่านิยมและทัศนคติของสังคมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างทัศนคติที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางการเมืองและความผูกพันที่มีต่อระบบการเมือง

(3) *กลุ่มเพื่อน (peer group)* สมาชิกของกลุ่มเหล่านี้จะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกันและกัน และอาจมีการยอมรับเอาความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อนมาเป็นความคิดเห็นของคน

กลุ่มเพื่อนจึงมีบทบาทต่อการเรียนรู้ทางการเมืองโดยกระตุ้นหรือกดดันให้สมาชิกมีทัศนคติที่คล้อยตาม และยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม

(4) **กลุ่มอาชีพ** เป็นตัวการในการถ่ายทอดข่าวสารและทัศนคติระหว่างกันความรู้ใหม่ ๆ อาจจะมีขึ้นได้เมื่อบุคคลยอมรับบรรทัดฐานของกลุ่มและจัดคนเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม กลุ่มอาชีพจะมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการและไม่เกี่ยวข้องทางการเมือง หากความสัมพันธ์ของกลุ่มเป็นไปอย่างเหนียวแน่นและเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ ก็อาจจะส่งผลให้มีอิทธิพลหรือมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยมทางการเมืองแก่สมาชิกมากขึ้น

(5) **สื่อมวลชน** จะมีหน้าที่ในการรักษาเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคม เพราะสื่อมวลชนเป็นสถาบันที่มีพลังในการสร้างและสะท้อนประชามติ มีบทบาทในการส่งผ่านค่านิยมความเชื่อที่สำคัญ ๆ ในสังคมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีความรู้ (Knowledge) มีความเข้าใจ (Understanding) และทัศนคติ (Attitude) ที่ดีหรือไม่ดีต่อการเมืองการปกครองหรือบุคคลทางการเมือง สื่อมวลชนที่มีประสิทธิภาพจะสามารถสร้างหรือพัฒนาความรู้ ทัศนคติตรงตามความเข้าใจของประชาชนต่อระบบการเมืองในขอบเขตที่กว้างขวางมากขึ้น

(6) **สถาบันทางการเมือง** และกลุ่มผลประโยชน์ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ตลอดจนสถาบันทางราชการซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงและโดยอ้อม เป็นสถาบันที่มีความรอบรู้ทางวิชาการและความชำนาญเฉพาะด้าน ย่อมเป็นช่องทางให้ประชาชนได้เรียนรู้ทางการเมือง ตลอดจนมีทัศนคติ ค่านิยม และอุดมการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากสถาบันนั้น ๆ สถาบันทางการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ดังกล่าวถือได้ว่ามีบทบาทในการสร้างความโน้มเอียงของการมีส่วนร่วม (participant orientations)

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวาง เป็นตัวเชื่อมระหว่างสมาชิกของสังคมกับระบบการเมือง กล่าวคือเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันการเรียนรู้ทางการเมืองก็เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลหรือสมาชิกของสังคมนั้นมีความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อต่อระบบการเมือง หรือบุคคลทางการเมืองไปในแนวทางที่เป็นแบบแผน หรือรูปแบบพฤติกรรมทางการเมืองของตน ทำให้บุคคลมีทักษะหรือความรู้สึกต่อระบบการเมืองตลอดจนมีความเข้าใจต่อบทบาทที่ตนมีต่อระบบการเมือง หรือบุคคลทางการเมืองไปในทางสนับสนุนต่อต้านหรือนิ่งเฉย และจะแสดงพฤติกรรมทางการเมืองออกมาต่าง ๆ กัน เช่น ในเรื่องของความสนใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง (จรรยา สุภาพ 2531 : 201-213)

การเลือกตั้งเป็นขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่งในกระบวนการทางการเมือง เพราะกระบวนการทางการเมืองเป็นวิธีการใช้อำนาจทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกระบวนการทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่เริ่มขึ้นจากการขัดแย้ง ไม่ตกลงกันทางการเมือง และพยายามที่จะแก้ไขข้อขัดแย้งนั้นเพื่อให้สามารถนำไปสู่การตกลงและยินยอมกันได้ในที่สุด กระบวนการทางการเมืองมีหลายวิธีแตกต่างกันไปในแต่ละยุคแต่ละสมัย และโดยเฉพาะในปัจจุบันกระบวนการทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะซับซ้อนและมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วย และมีหลักเกณฑ์ในการควบคุมการตกทอดอำนาจทางการเมือง และการใช้อำนาจทางการเมืองซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญหลายประการ เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี บุคคล สภาพภูมิศาสตร์ เป็นต้น กระบวนการทางการเมืองอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

ก. กระบวนการทางการเมืองในสังคมเปิด มีลักษณะสำคัญอยู่ที่ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ และสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองได้อย่างเสรี ลักษณะของกระบวนการทางการเมืองดังกล่าวนี้ ได้แก่ สังคมของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ข. กระบวนการทางการเมืองในสังคมปิด ในลักษณะเช่นนี้จะมีบุคคลจำนวนจำกัดที่มีบทบาทและผูกขาดการกำหนดกฎเกณฑ์ทางการเมือง สังคมดังกล่าวนี้ได้แก่ สังคมของประเทศรัสเซียและสังคมของสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น

1. ความสำคัญของการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนาของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศในอันที่จะมอบความไว้วางใจให้ตัวแทนของปวงชนไปใช้อำนาจแทนตน การออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตย อันจะเห็นได้เด่นชัดจากบทบัญญัติ ข้อ 21 (1) แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) พอสรุปใจความสำคัญได้ว่า "เจตจำนงของประชาชนย่อมเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล ผู้ปกครอง เจตจำนงดังกล่าวต้องแสดงออกโดยการเลือกตั้งอันสุจริต ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งคราวตามกำหนดเวลาด้วยการลงคะแนนเสียงของชายหญิง โดยถือหลักคนละหนึ่งเสียงเท่านั้น และกระทำเป็นการลับด้วยวิธีการอื่นใดที่จะรับประกันให้การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้เป็นไปโดยเสรี"

อย่างไรก็ดี การปกครองโดยการเลือกตั้งนี้อาจไม่เป็นประชาธิปไตยได้ หากกฎหมายเลือกตั้งของประเทศนั้น ๆ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปในทางจำกัดสิทธิผู้ออกเสียงเลือกตั้งและผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งจนเกินไป

2. หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของการเลือกตั้ง โดยที่การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง มีความสำคัญต่อการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนโดยวิธีการเลือกตั้ง ดังนั้นจึงสมควรที่จะได้ศึกษาพิจารณาถึงหลักเกณฑ์สำคัญต่าง ๆ ดังนี้

2.1 หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง (Freedom of election) อันหมายถึงการให้ความเป็นอิสระต่อการออกเสียงเลือกตั้ง โดยมีให้มีการรบกวนบังคับให้การเลือกตั้งถูกบิดเบือนไปจากเจตจำนงอันแท้จริงของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

2.2 หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา (Periodic election) หมายความว่า การเลือกตั้งจะต้องมีการกำหนดเวลาไว้แน่นอน เช่น กำหนดให้มีการเลือกตั้งโดยปกติทุก 4 ปี เป็นต้น

2.3 หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง (Genuine election) หมายถึง การดำเนินการให้การเลือกตั้งได้เป็นไปโดยบริสุทธิ์ รัฐบาลจะต้องถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะป้องกันมิให้มีการคดโกงในการเลือกตั้งเกิดขึ้น โดยการให้ราษฎรจัดการเลือกตั้งของตนเองให้มากที่สุด รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านการเลือกตั้งได้ เมื่อเห็นว่าการเลือกตั้งนั้นมิได้เป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมอย่างแท้จริง

2.4 หลักการออกเสียงทั้งชายหญิง (Universal suffrage) หมายถึง การเปิดโอกาสให้มีการออกเสียงเลือกตั้งอย่างทั่วถึง เว้นแต่กรณีที่มีข้อจำกัดอันเป็นที่รับรองกันทั่วไป เช่น ไม่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่เด็ก บุคคลวิกลจริตหรือมีจิตบกพร่อง เป็นต้น

2.5 หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (Equal suffrage) หมายความว่า บุคคลที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีสิทธิคนละหนึ่งเสียง และคะแนนเสียงทุกคะแนนมีน้ำหนักเท่ากัน

3. การเลือกตั้งของประเทศไทย การเลือกตั้งของประเทศมีขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 ตามที่ได้มีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 16 และ 17 ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ประเทศไทยได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังต่อไปนี้

3.1 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2476 ภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช 2475 และตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท มีจำนวนเท่ากัน โดยเฉพาะสมาชิกประเภทที่ 1 ให้มาจากการเลือกตั้ง การเลือกตั้งครั้งแรกของประเทศไทย ได้มีขึ้นเมื่อ วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2475 การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยวิธีรวมเขต โดยกำหนดให้ราษฎรมีสิทธิเลือกตั้ง เลือกตั้งผู้แทนตำบล ๆ ละ 1 คน แล้วให้ผู้แทนตำบลเลือกผู้แทนของจังหวัด ๆ ละ 1 คน การเลือกตั้งคราวนี้จึงเป็นการเลือกตั้งทางอ้อม ถ้า

จังหวัดโตมิพลเมืองเกิน 1 แสนคน ให้เลือกผู้แทนได้อีก 1 คน ทุก ๆ จำนวน 1 แสนของพลเมืองการเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้แทนราษฎรจำนวน 78 คน

3.2 การเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2480 โดยที่ผู้แทนราษฎรชุดแรกต้องพ้นจากวาระในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2480 จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ขึ้น ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2479 กำหนดให้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงด้วยวิธีการแบ่งเขตเลือกตั้ง การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้แทนราษฎรรวม 91 คน

3.3 การเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2481 เมื่อรัฐบาลได้ดำเนินการยุบสภาในปี พ.ศ. 2481 แล้ว ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งใหม่เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกตั้งแบ่งเขตมีผู้ 91 คน เท่ากันกับการเลือกตั้งครั้งที่ 2

3.4 การเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2489 โดยเหตุที่กองทัพญี่ปุ่นได้เคลื่อนกำลังเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2484 ประกอบกับในปี พ.ศ. 2485 เป็นปีที่ผู้แทนราษฎรจะต้องออกตามวาระ จึงได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ขยายวาระการเป็นผู้แทนไปอีก 2 ปี เมื่อสิ้นสุดสงครามเอเชียบูรพาแล้ว รัฐบาลเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในตำแหน่งนานเกินไปจึงได้ประกาศยุบสภา และประกาศพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2489 การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีแบ่งเขต มีผู้ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 96 คน

3.5 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติม พ.ศ. 2489 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ได้มีการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2489 ได้ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ขึ้น อันเป็นผลทำให้มีการประกาศพระราชกฤษฎีกาเลือกตั้งผู้แทนราษฎรพุทธศักราช 2489 และมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรขึ้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2489 การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีแบ่งเขต มีผู้แทนราษฎรได้รับเลือกตั้งเพิ่มเติมอีก 82 คน รวมกับผู้แทนราษฎรเดิมจำนวน 96 คน จึงมีผู้แทนราษฎรเป็นสมาชิกขณะนั้นจำนวน 178 คน

3.6 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2491 เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้ถูกลอบปลงพระชนม์ อันเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดความตึงเครียดทางการเมือง ซึ่งทำให้เกิดการรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2485 ตามรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการเลือกตั้งภายใน 90 วันนับแต่

ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรขึ้นเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2491 โดยวิธีการเลือกตั้งรวมเขต มีผู้ที่ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 99 คน

3.7 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติม พ.ศ. 2492 รัฐสภาชุดนี้ได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้น และได้มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2492 ขึ้น ทำให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพิ่มเติม โดยได้นำพระราชบัญญัติการเลือกตั้งพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งแก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2490 มาบังคับใช้ การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีการรวมเขต กำหนดเลือกตั้งในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2492 มีผู้ที่ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติม 21 คน

3.8 การเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2495 เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 ได้มีการยึดอำนาจการปกครอง และได้นำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2475 พร้อมทั้งรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศพุทธศักราช 2482 และรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาลพุทธศักราช 2483 มาบังคับใช้ไปพลางก่อน อันเป็นผลให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2495 การเลือกตั้งตั้งรวม 124 คน

3.9 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2500 สืบเนื่องจากมีการยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 และใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวแล้ว เมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495 แล้ว จึงได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 โดยให้นำพระราชบัญญัติการเลือกตั้งพุทธศักราช 2499 มาบังคับใช้ การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีรวมเขต มีผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้นจำนวน 160 คน

3.10 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2500 การเลือกตั้งใน พ.ศ. 2500 ที่รู้จักกันในฐานะการเลือกตั้งสกปรก และเป็นผลให้เกิดรัฐประหารขึ้นโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 และประกาศให้ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมีขึ้นในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 วิธีการเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขต มีผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 160 คน

3.11 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2512 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2511 กำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีรวมเขต มีผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรทั้งสิ้นจำนวน 219 คน

3.12 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2518 เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองประเทศ

พุทธศักราช 2514 ขึ้น พร้อมทั้งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้นทำหน้าที่นิติบัญญัติ และตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ในระหว่างนั้นได้เกิดการเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญปกครองประเทศโดยเร็ว ซึ่งทำให้เกิดการปฏิวัติโดยประชาชนขึ้นเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และได้ใช้ธรรมนูญการปกครองประเทศเป็นการชั่วคราว พร้อมกับได้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นประกาศใช้ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2517 อันเป็นผลให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 วิธีการเลือกตั้งได้ใช้วิธีแบ่งเขตโดยถือเอาจังหวัดเป็นเขตรวมของการเลือกตั้ง มีผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 269 คน

3.13 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2519 รัฐบาลภายใต้การนำของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2519 โดยอ้างเหตุว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนปฏิบัติตนและปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสม จากนั้นได้มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 การเลือกตั้งใช้วิธีการแบ่งเขตโดยถือเอาจังหวัดเป็นรวมเขตเลือกตั้งเช่นเดียวกับการเลือกตั้ง พ.ศ. 2518 มีผู้ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 279 คน

3.14 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522 เป็นการเลือกตั้งทางตรงโดยวิธีการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างการแบ่งเขตและรวมเขตเลือกตั้งโดยแต่ละจังหวัด เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10 และ 11 โดยถือเอาจำนวนราษฎร 150,000 คนต่อผู้แทนราษฎร 1 คนและมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 301 คน

3.15 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2526 การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526 เป็นการเลือกตั้งทางตรงโดยวิธีการเลือกตั้งผสมระหว่างแบ่งเขตและรวมเขตเลือกตั้งเช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10 11 และ 12 โดยถือเอาจำนวนราษฎร 150,000 คนต่อผู้แทนราษฎร 1 คน

3.16 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529 การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 เป็นการเลือกตั้งทางตรงโดยวิธีการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างการแบ่งเขตและรวมเขตเลือกตั้ง เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10 11 12 และ 13 โดยถือเอาจำนวนราษฎร 150,000 คนต่อผู้แทนราษฎร 1 คน

3.17 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 เป็นการเลือกตั้งทางตรงโดยวิธีการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างการแบ่งเขตและรวมเขตเลือกตั้ง เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10-14 โดยถือเอาจำนวนราษฎร 150,000 คน ต่อผู้แทนราษฎร 1 คน

3.18 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 ครั้งที่ 1 การเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 เป็นการเลือกตั้งทางตรง โดยวิธีการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างการแบ่งเขต และรวมเขตเลือกตั้ง เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10-15 โดยถือเอาจำนวนราษฎร 150,000 คน ต่อผู้แทนราษฎร 1 คน

3.19 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535 ครั้งที่ 2 การเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 เป็นการเลือกตั้งทางตรงโดยวิธีการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างการแบ่งเขต และการรวมเขตเลือกตั้ง เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10-16 โดยถือเอาจำนวนราษฎร 150,000 คนต่อผู้แทนราษฎร 1 คน

3.20 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538 การเลือกตั้งครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 เป็นการเลือกตั้งทางตรงโดยวิธีการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างการแบ่งเขตและรวมเขตเลือกตั้ง เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10-17 โดยถือเอาจำนวนราษฎร 150,000 คนต่อผู้แทนราษฎร 1 คน

4. วิธีการเลือกตั้งของไทย วิธีการเลือกตั้งที่ได้นำมาใช้ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยนั้น จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนของประเทศไทยในอดีตพบว่า ประเทศไทยได้เคยใช้วิธีการเลือกตั้งมาแล้วทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม และทั้งวิธีแบ่งเขตหรือรวมเขต จะเป็นวิธีที่อำนวยความสะดวกแก่การเสริมสร้างประชาธิปไตย ดังนั้นจึงเห็นสมควรที่จะได้ศึกษาพิจารณาเกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้งรวมเขตและแบ่งเขตจังหวัด เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบต่อไป

ก. การเลือกตั้งโดยวิธีรวมเขต วิธีการเลือกตั้งรวม หมายความว่า จะกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งอย่างไรก็ได้ แต่อย่างน้อยจังหวัดหนึ่งจะต้องเป็นเขตเลือกตั้งหนึ่ง คือ ราษฎรในจังหวัดหนึ่ง ๆ จะต้องมียุทธเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งสำหรับจังหวัดนั้นได้ ซึ่งอาจกำหนดว่าพลเมืองหนึ่งแสนห้าหมื่นคน มีผู้แทนได้ 1 คน เศษของหนึ่งแสนห้าหมื่น เกินครึ่งให้มีผู้แทนได้อีกหนึ่งคน เช่น จังหวัดหนึ่งมีพลเมือง 3 แสน 8 หมื่นคน ก็จะมีผู้แทนได้ 3 คน ดังนี้เป็นต้น เมื่อจัดให้มีการเลือกตั้งรวมเขตจังหวัดแล้ว หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งจะเป็นวิธีเลือกตั้งตามเสียงข้างมากหรือวิธีเลือกตั้งตามส่วน ย่อมแล้วแต่กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งจะได้บัญญัติไว้ ฉะนั้นการที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งกำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้น ย่อมเป็นแต่หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งอย่างหนึ่งของวิธีการเลือกตั้งรวมเขตจังหวัดเท่านั้น ซึ่งอาจมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้

การเลือกตั้งโดยวิธีรวมเขตและแบ่งเขตย่อมมีผลดีและผลเสียอยู่ด้วยกัน ดังนั้นจึงจะพิจารณาถึงผลดีและผลเสียของการเลือกตั้งโดยวิธีรวมเขตก่อน ดังนี้

ผลดีของการเลือกตั้งรวมเขต วิธีการเลือกตั้งรวมเขตมีผลดีดังนี้ คือ

1. เมื่อถือจังหวัดหนึ่งเป็นเขตเลือกตั้งเขตหนึ่ง เขตเลือกตั้งย่อมกว้างกว่าเขตเลือกตั้งในกรณีแบ่งจังหวัดออกเป็นหลายเขตเป็นธรรมดา และทั้งผู้เลือกตั้งก็มีจำนวนมากกว่ากรณีแบ่งเขตเลือกตั้งด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้การเลือกตั้งรวมเขตจึงมีผลดีในแง่ที่ว่าเป็นการยากที่จะใช้อิทธิพล เช่น ผู้เป็นนักเลงโตก็จะชุกชุม

ข่มขู่ราษฎรในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ ให้ลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งได้ นอกจากการใช้อิทธิพลแล้วการเลือกตั้งแบ่งเขตยังอาจซื้อคะแนนกันได้ง่าย เพราะผู้เลือกตั้งมีจำนวน

2. การเลือกตั้งรวมเขตยังอำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในจังหวัดที่จะมีโอกาสเลือกตั้งผู้แทนที่เขาพอใจมากขึ้น เพราะราษฎรย่อมมีสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนในจังหวัดอันเป็นเขตเลือกตั้งนั้น แต่การเลือกตั้งแบ่งเขตนั้นราษฎรที่อยู่ในเขตเลือกตั้งใด ย่อมมีสิทธิเลือกตั้งได้เฉพาะในเขตเลือกตั้งนั้นเท่านั้น ซึ่งราษฎรอาจไม่พอใจเลือกผู้สมัครในเขตนั้นก็ได้อีก

3. การเลือกตั้งรวมเขตอาจทำให้ได้ผู้แทนที่มีคุณวุฒิดีขึ้น เพราะผู้ที่ได้รับเลือกตั้งได้ผ่านการกลั่นกรองเลือกเฟ้นของราษฎรทั้งจังหวัดซึ่งมีจำนวนมากย่อมจะดีกว่าการเลือกตั้งจากราษฎรเฉพาะแต่เพียงเขตเดียว

ผลเสียของการเลือกตั้งรวมเขต วิธีการเลือกตั้งรวมเขตจังหวัดอาจมีผลเสียดังนี้

1. การเลือกตั้งรวมเขตเป็นการกดขี่ฝ่ายข้างน้อยในจังหวัด เพราะถ้าพรรคการเมืองใดมีสมาชิกหรือผู้ฝึกฝึในจังหวัดมากกว่าครึ่ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนที่เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นย่อมได้รับเลือกตั้ง ส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองฝ่ายข้างน้อย ซึ่งอาจมีเสียงข้างมากในบางตำบลก็จะไม่ได้รับเลือกตั้งเลย ซึ่งในการเลือกตั้งแบ่งเขต ถ้าพรรคการเมืองฝ่ายข้างน้อยมีสมาชิกหรือผู้สนับสนุนเป็นฝ่ายข้างมากเฉพาะในเขตเลือกตั้งเขตใดเขตหนึ่งก็มีโอกาสได้รับเลือกตั้ง จังหวัดหนึ่ง ๆ จึงอาจประกอบไปด้วยผู้แทนซึ่งมีความเห็นแตกต่างกัน ไม่เหมือนกับการเลือกตั้งรวมเขตซึ่งถ้าพรรคการเมืองได้รับการสนับสนุนโดยราษฎรทั้งหมดในจังหวัดก็ได้ผู้แทนไปทั้งหมด ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนก็ไม่ได้ผู้แทนเลย ความจริงควรจะให้ได้ผู้แทนซึ่งมีแนวความคิดเห็นหรือประโยชน์ได้เสียแตกต่างกัน เพื่อจะได้วิจารณ์การกระทำของฝ่ายข้างมาก และคอยชักท้วงมิให้ดำเนินการผิดพลาด

2. การเลือกตั้งตามเสียงข้างมากนั้น ผู้แทนนอกจากจะเป็นผู้แทนของปวงชนชาวไทยแล้วยังเป็นผู้แทนของราษฎรในเขตเลือกตั้ง และดูแลทุกข์สุขของราษฎรในเขตเลือกตั้งนั้นด้วย วิธีเลือกตั้งรวมเขตทำให้จังหวัดหนึ่งซึ่งมีผู้แทนหลายคน และทุกคนเป็นผู้แทนของราษฎรทั้งจังหวัด เมื่อราษฎรมีทุกข์ร้อนก็ไม่ทราบว่าจะไปขอให้ผู้แทนคนใดตั้งกระทู้ถาม และผู้แทนของจังหวัดนั้นก็ดูแลทุกข์สุขของราษฎรซึ่งมีจำนวนมากมายไม่ได้ทั่วถึง

3. การเลือกตั้งรวมเขตจังหวัดทำให้ผู้แทนห่างเหินจากราษฎร เพราะผู้แทนรู้ไม่ได้ว่าราษฎรตำบลหนึ่ง ๆ ที่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตนขึ้นมา มีความคิดเห็นอย่างไร นอกจากนี้ก็มีผู้แทนหลายคนอาจเกี่ยวกันในการดูแลทุกข์สุข ต่างกับการเลือกตั้งแบ่งเขต ซึ่งราษฎรมีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวนน้อย ผู้แทนทราบความคิดเห็นของราษฎร ความสัมพันธ์ระหว่างผู้แทนกับราษฎรจึงกระชับแน่น

4. การเลือกตั้งรวมเขตนั่น เขตเลือกตั้งใหญ่ ฉะนั้นผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงติดต่อกับผู้เลือกตั้งได้โดยยากลำบาก เพราะผู้เลือกตั้งมีจำนวนมากด้วยกัน คนมั่งมีที่มียานพาหนะย่อมได้เปรียบผู้ยากจน แต่การเลือกตั้งแบ่งเขต เขตเลือกตั้งไม่ใหญ่โต ผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ว่ามั่งมีหรือยากจนย่อมติดต่อกับราษฎรได้ทั่วถึง

5. การเลือกตั้งรวมเขตโดยถือเอาจังหวัดหนึ่งเป็นเขตเลือกตั้งนั้น เขตเลือกตั้งย่อมใหญ่โต ค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง เช่น รูปถ่าย ค่าใช้จ่ายในการโฆษณาหาเสียง เช่น ใบปลิวโฆษณาย่อมต้องเพิ่มขึ้นตามส่วน การที่ต้องใช้จ่ายมากเป็นการตัดโอกาสผู้ยากจนมิให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งผู้ยากจนนี้อาจเป็นผู้มีคุณสมบัติก็ได้ และวิธีการเลือกตั้งใดที่ทำให้การเลือกตั้งมีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก วิธีการเลือกตั้งนั้นก็ไม่ต้องตรงกับหลักประชาธิปไตย

6. การเลือกตั้งรวมเขตจังหวัดนั้น จังหวัดมีผู้แทนไม่เท่ากัน จังหวัดใดได้ผู้แทนมาก ผู้สิทธิเลือกตั้งก็ลงคะแนนเสียงได้หลายคะแนน ซึ่งไม่เป็นการเสมอภาค ส่วนการเลือกตั้งแบ่งเขตนั้นราษฎรในเขตหนึ่งย่อมมีเสียงลงคะแนนเสียงเดียวเสมอหน้ากันหมด

ข. การเลือกตั้งโดยวิธีแบ่งเขต วิธีการเลือกตั้งแบ่งเขต หมายความว่า ในจังหวัดหนึ่ง ๆ ได้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นเขตโดยมากถือจำนวนพลเมืองเป็นเกณฑ์ ผู้เลือกตั้งมีสิทธิลงคะแนนเสียงเฉพาะผู้รับสมัครเลือกตั้งในเขตที่ตนมีถิ่นที่อยู่เท่านั้น ซึ่งถ้ากำหนดว่าพลเมืองหนึ่งแสนห้าหมื่นคนมีผู้แทนได้ 1 คน ในกรณีที่จังหวัดนั้นมีพลเมือง 5 แสน 5 หมื่นคน ก็แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 3 เขต จังหวัดนั้นก็จะมีผู้แทนได้ 3 คน ดังนี้ เป็นต้น

ผลดีของการเลือกตั้งแบ่งเขตจังหวัด การเลือกตั้งแบ่งเขตอาจมีผลดีดังนี้ คือ

1. ผู้แทนสามารถดูแลทุกข์สุขของราษฎรในเขตเลือกตั้งได้ทั่วถึง
2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้แทนกับราษฎรก็กระชับแน่น เพราะราษฎรมีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งมีน้อย
3. เมื่อราษฎรมีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งมีจำนวนน้อย ก็เป็นการง่ายแก่ผู้แทนที่จะหยั่งทราบเจตจำนงของราษฎรในเขตเลือกตั้ง
4. เป็นวิธีเลือกตั้งที่ให้ความเสมอภาคเพราะไม่ว่าราษฎรจะอยู่จังหวัดเล็กหรือจังหวัดใหญ่ ราษฎรทุกคนก็มีคะแนนเสียงเดียวในการเลือกตั้ง

5. การเลือกตั้งแบ่งเขต เป็นการให้โอกาสแก่ราษฎรฝ่ายข้างน้อยในจังหวัด แต่ชุมชนมักเป็นฝ่ายข้างมากอยู่ในเขตเลือกตั้งหนึ่งสามารถส่งผู้แทนของตนเข้าไปนั่งในสภาผู้แทนได้ ทำให้ทราบความคิดเห็นของฝ่ายข้างน้อย

6. การเลือกตั้งแบ่งเขตย่อมทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง และในการโฆษณาเพื่อการเลือกตั้งน้อย จึงเหมาะสมกับหลักประชาธิปไตย

ผลเสียของการเลือกตั้งแบ่งเขตจังหวัด การเลือกตั้งแบ่งเขตอาจมีผลเสียดังนี้คือ

1. เมื่อราษฎรในเขตมีจำนวนน้อย การทุจริตในการเลือกตั้งอาจเปลี่ยนผลการเลือกตั้งได้ง่าย เพราะถ้ากระทำทุจริตเพียงบางหน่วยลงคะแนนก็อาจทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับเลือกตั้งโดยมิชอบ

2. ในการที่ราษฎรในเขตเลือกตั้งมีจำนวนน้อยย่อมทำให้ใช้สิทธิพลบังคับหมู่เชิญหรือให้สินจ้างรางวัลให้ลงคะแนนได้ง่าย

3. เขตเลือกตั้งที่แบ่งเป็นเขต ๆ สำหรับจังหวัดหนึ่ง มีจำนวนราษฎรไม่เท่ากัน ฉะนั้นราษฎรจำนวนหนึ่งที่ลงคะแนนเสียงในเขตหนึ่งอาจได้ผู้แทน แต่ราษฎรจำนวนเท่ากันนี้ในอีกเขตหนึ่งอาจไม่ได้ผู้แทนก็ได้เพราะเป็นฝ่ายข้างน้อย จึงเป็นการเลือกตั้งที่ไม่เสมอภาคเพราะคะแนนเพียงจำนวนเดียวกันไม่ทำให้ได้ผู้แทนเสมอไป

4. การเลือกตั้งแบ่งเขตอาจทำให้มีการออกกฎหมายกำหนดเขตเลือกตั้ง หรือมีการกำหนดเขตเลือกตั้งโดยฝ่ายบริหารให้มีผลเป็นการทำให้ราษฎรที่เป็นสมาชิก หรือฝึกฝนในพรรคการเมืองหนึ่งมีเสียงข้างมากในเขตเลือกตั้งเขตหนึ่งได้

วิธีเลือกตั้งซึ่งถือเอาเขตจังหวัดเป็นเกณฑ์และเคยใช้มาแล้วทั้งวิธีรวมเขตและวิธีแบ่งเขตนั้น ไม่อาจพิจารณาให้แน่ชัดลงไปได้ว่าวิธีใดจะก่อให้เกิดผลในด้านที่ประชาชนจะสนใจมาใช้สิทธิของตนมากกว่ากัน เพราะปรากฏว่ามีผลสืบสนกันอยู่อย่างไรก็ดีพอสรุปได้ว่าวิธีการเลือกตั้งรวมเขตหรือแบ่งเขต ไม่มีผลต่อการที่ประชาชนจะใช้สิทธิมากหรือน้อย แต่อาจมีผลต่อยุทธวิธีของผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง ในแง่การรณรงค์หาเสียงจากเขตที่เคยสร้างความนิยมไว้แก่ประชาชน และมีผลต่อทางราชการในแง่ที่ถ้าจัดให้มีการแบ่งเขตแล้ว การลงคะแนนของผู้เลือกตั้ง การนับคะแนนของกรมการตรวจคะแนน จะมีผลเสร็จเร็วขึ้นกว่าการจัดให้มีการเลือกตั้งรวมเขต

ตามที่ได้กล่าวถึงหลักการของวิธีการเลือกตั้ง ซึ่งแบ่งได้ตามลักษณะสากลเป็น 2 วิธีคือ วิธีการเลือกตั้งแบบรวมเขต และวิธีการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต อย่างไรก็ตามวิธีการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2517 การเลือกตั้งได้ถือเอาวิธีการแบ่งเขตเป็นเกณฑ์ แต่ในทางปฏิบัติได้อนุโลมกำหนดเอาจังหวัดหนึ่ง ๆ เป็นเขตเลือกตั้งทุกจังหวัด ซึ่งอาจทำให้เห็นว่าการเลือกตั้งในลักษณะเช่นนี้ เป็นการเลือกตั้งตามวิธีรวมเขต

เลือกตั้ง ซึ่งมีได้แบ่งให้เป็นเขตที่มีผู้แทนราษฎรได้เขตละหนึ่งคน หากแต่กำหนดให้แต่ละเขตมีผู้แทนได้ไม่เกิน 3 คน สำหรับจังหวัดใดที่มีผู้แทนได้เกิน 3 คน ก็แบ่งเขตจังหวัดนั้นออกเป็นเขตเลือกตั้งมากกว่าหนึ่ง โดยให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละ 3 คน อย่างไรก็ตามที่ปฏิบัติอยู่ได้จำกัดให้แต่ละเขตมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละ 3 คนนั้นเป็นไปได้ในทุกเขต ดังนั้นจึงได้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นเขตที่มีผู้แทนได้ 3 คนเสียก่อน สำหรับจังหวัดที่มีผู้แทนราษฎรได้ 4 คน ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 2 เขต โดยให้แต่ละเขตมีผู้แทนราษฎรได้เขตละ 2 คน จากวิธีการดังกล่าวอาจกำหนดได้ว่า ถ้าจังหวัดหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 8 คน ในกรณีเช่นนี้ก็จะแบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 3 เขต โดยเขตที่ 1 และเขตที่ 2 มีผู้แทนได้เขตละ 3 คน ส่วนเขตที่ 3 ก็มี 2 คน ถ้าจังหวัดใดมีผู้แทนได้ 2 คน ในจังหวัดนั้นก็ถือว่าเขตของทั้งจังหวัดมีผู้แทนราษฎรได้ 2 คน

จากการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2519 นี้ จะทำให้เห็นว่า โดยหลักการแล้วถือเอาวิธีการแบ่งเขต แต่ในทางปฏิบัตินั้นเพื่อการประหยัดและความสะดวก จึงได้กำหนดให้แต่ละจังหวัดเป็นเขตการเลือกตั้งรวม และในแต่ละจังหวัดแบ่งออกเป็นเขต ๆ ตามวิธีการดังกล่าวแล้ว ทั้งนี้โดยคำนึงถึงหลักการสำคัญที่พยายามจะให้ผู้มีสิทธิออกเสียงทุกคนมีสิทธิออกเสียงได้โดยสะดวก แม้ว่าจะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ออกเสียงเลือกตั้งคือประชาชนในแต่ละเขตบ้างก็ตาม เช่น บางเขตอาจมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนได้ 2 คน แต่บางเขตมีสิทธิออกเสียงเลือกผู้แทนได้ 3 คน

5. คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยทั่วไป มักกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งไว้ดังนี้

ก. **ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง** บุคคลดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

1. มีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย

2. มีอายุไม่ต่ำกว่า สิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้งและ

3. มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้ง

บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ

1. วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

2. หุนหวกและเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้

3. เป็นภิกษุสามเณร นักพรต หรือนักบวช

4. ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

5. อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา

ข. ผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับเลือกตั้ง บุคคลที่จะเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้คือ

บุคคลผู้มีคุณสมบัติต่อไปนี้ เป็นผู้ที่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

1. สัญชาติไทยโดยการเกิด แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย

2. อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

3. เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้ง

4. คุณสมบัติอื่น หากมีกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

6. **วิธีดำเนินการเลือกตั้ง** การดำเนินการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ของทางราชการจะต้องดำเนินการให้เป็นไปโดยเรียบร้อย บริสุทธิ์ ยุติธรรม แต่ในการดำเนินการเลือกตั้งนี้ มีบางส่วนที่ประชาชนควรจะได้ทราบและมีส่วนร่วมในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้มั่นคงด้วย ได้แก่

ก. **การกำหนดเขตเลือกตั้ง** เมื่อได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ถ้าการเลือกตั้งนั้นเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศในราชกิจจานุเบกษาโดยไม่ชักช้า กำหนดจำนวนเขตเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด และจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะทำการเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้ง รวมทั้งท้องที่ที่ประกอบเป็นเขตเลือกตั้งของแต่ละเขตเลือกตั้ง

ข. **บัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง** เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ให้นายอำเภอจัดทำประกาศบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งของหน่วยเลือกตั้งไว้ ณ ที่สาธารณะที่เห็นได้ง่าย และที่เลือกตั้งหรือบริเวณใกล้เคียงก่อนวันเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่า 30 วัน

บัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้งตามวรรคหนึ่ง สำหรับในเขตเทศบาลให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล สำหรับนอกเขตเทศบาลให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอ คัดรายชื่อผู้เลือกตั้งจากทะเบียนผู้เลือกตั้ง

ค. **หน่วยเลือกตั้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัด** กำหนดหน่วยเลือกตั้งที่จะพึงมีในจังหวัดนั้นตามปกติให้ใช้เขตตำบลหนึ่งเป็นหน่วยเลือกตั้งหน่วยหนึ่ง ถ้าตำบลใดมีจำนวนผู้เลือกตั้งเกินกว่าหนึ่งพันคน ให้กำหนดหน่วยเลือกตั้งในตำบลนั้นเพิ่มขึ้น โดยถือเกณฑ์จำนวนผู้เลือกตั้งหน่วยละหนึ่งพันคนเป็นประมาณ ถ้าผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นว่าไม่เป็นการสะดวกหรือไม่ปลอดภัยในการไปลงคะแนนของผู้เลือกตั้งจะกำหนดหน่วยเลือกตั้งเพิ่มขึ้นก็ได้ เฉพาะตำบลในเขตเทศบาลหรือในบริเวณที่มีชุมชนหนาแน่น ถ้าผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรจะกำหนดหน่วยเลือกตั้ง โดยให้มีจำนวนผู้เลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้ง

๓
324
๑๘๙ ก

หน่วยละสามพันคนเป็นประมาณก็ได้ เมื่อได้กำหนดหน่วยเลือกตั้งขึ้นแล้ว ให้ประกาศหน่วยเลือกตั้ง ณ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ ที่ว่าการกิ่งอำเภอ และสำนักงานเทศบาล เฉพาะตำบลในเขตเทศบาลหรือในบริเวณที่มีชุมชนหนาแน่นนั้น ให้จัดทำแผนที่สังเขปแสดงเขตของหน่วยเลือกตั้งประกอบไปด้วย

ง. การลงคะแนนเลือกตั้ง ให้ใช้วิธีทำเครื่องหมายลงในบัตรเลือกตั้งตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

จ. การตรวจและรวมคะแนน เมื่อปิดการลงคะแนนเลือกตั้งแล้ว ให้คณะกรรมการตรวจคะแนนนับคะแนนโดยเปิดเผยจนเสร็จในรวดเดียว ห้ามมิให้เลื่อนหรือประวิงการนับคะแนน เมื่อการนับคะแนนเสร็จแล้ว ให้คณะกรรมการตรวจคะแนนประกาศผลของการนับคะแนน ณ ที่เลือกตั้งนั้น และรีบทำรายงานแสดงผลของการนับคะแนน และปิดหีบบัตรเลือกตั้ง เพื่อส่งไปยังนายอำเภอโดยเร็ว

แบบประกาศผลของการนับคะแนน รายงานแสดงผลของการนับคะแนน วิธีนับคะแนนวิธีประกาศผลของการนับคะแนน และวิธีเก็บบัตรเลือกตั้งบรรจุหีบ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

7. **หน้าที่และบทบาทของผู้แทนราษฎร** (ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐและคณะ 2536 : 12-13) การเลือกตั้งย่อมได้มาซึ่งตัวแทนราษฎรในการใช้อำนาจ ทั้งในทางนิติบัญญัติและในทางบริหารหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ผู้แทนราษฎร" ซึ่งการเป็นผู้แทนมีหน้าที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. **ทำหน้าที่ออกกฎหมาย** ผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลักหรือกรอบในการบริหารประเทศ ทั้งให้แก่รัฐบาลและประชาชนปฏิบัติตาม

2. **ทำหน้าที่ควบคุมรัฐบาลหรือฝ่ายบริหาร** เพื่อให้รัฐบาลได้ปฏิบัติตามนโยบายที่ได้แถลงไว้กับรัฐสภาหรือปฏิบัติไปตามตัวบทกฎหมายที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ตลอดจนเพื่อให้รัฐบาลปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของประชาชนอีกด้วย

3. **ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารประเทศ** โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลในระบบรัฐสภานั้น สมาชิกฝ่ายเสียงข้างมากในสภาจะเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ

4. **ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างรัฐบาลกับประชาชน** โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำปัญหาและข้อเสนอของประชาชนไปเสนอให้กับรัฐบาลและนำนโยบายของรัฐบาลไปแจ้งให้ประชาชนทราบ

5. **ทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชน** โดยมีหน้าที่สอดส่องดูแลและคอยไต่ถามความทุกข์สุขของราษฎร และหมั่นไปเยี่ยมเยียนราษฎรที่เลือกตั้งตนขึ้นมา หากประชาชนมีความเดือดร้อนหรือมีความต้องการประการใดก็จะได้อาทางให้รัฐบาลช่วยเหลือ

บทบาทในการเป็นตัวแทนของผู้แทนราษฎร สามารถแยกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. เป็นตัวแทนของผู้ออกเสียงเลือกตั้งที่เลือกตนเป็นตัวแทน ดังนั้น ผู้แทนราษฎรจะต้องให้ความสำคัญต่อผู้ออกเสียงเลือกตั้งในเขตของตน กล่าวคือการทำหน้าที่และบทบาทของผู้แทนราษฎร ต้องคำนึงถึงความต้องการ ความพอใจ ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน เพราะฉะนั้นผู้แทนคือตัวแทนของเขตเลือกตั้ง
2. เป็นตัวแทนของประชาชนส่วนรวมเป็นตัวแทนที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวมคือ เป็นผู้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งว่าเป็นบุคคลที่มีมโนธรรม มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบ มีความรู้ความสามารถ มีวิจาร์ณญาณที่ดีรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมเกียรติ สงสัมพันธ์ (2519) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 4 เมษายน 2518 : ศึกษาเฉพาะกรณี อ.กบินทร์บุรี ปราจีนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความสนใจของประชาชนที่มีต่อการเลือกตั้ง ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และผลของการเลือกตั้งว่ามีส่วนสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด โดยทำการสุ่มตัวอย่างประชาชน อ.กบินทร์บุรี จำนวน 5 ตำบล รวม 257 คน แยกเป็นตำบลที่อยู่ใกล้และไกลอำเภอ อำเภอละ 2 ตำบล และในเขตเทศบาล 1 ตำบล โดยตั้งสมมุติฐานว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตยดีพอ แต่ผลจากการวิจัยปรากฏว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในระดับปานกลาง และไม่เข้าใจในรายละเอียดมากนัก สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการศึกษาต่ำ นอกจากนั้นยังพบสาเหตุของการไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อย เพราะมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองน้อย นอกจากนั้นในการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใด ก็มักจะเลือกเพราะเป็นคนรู้จักมากกว่าคำนึงถึงหลักการ การขาดความรู้ทางการเมืองของประชาชนเนื่องมาจากขาดการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองและผลของระบบประเพณีค่านิยมที่ยอมรับอำนาจและสภาพของระบบการเมือง ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแก่ประชาชน

วิภากรณ์ ปราโมช ณ อุษุทยา (2520) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติทางการเมือง ความรู้ ความเข้าใจและความสนใจในการเลือกตั้ง ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรในกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2519 พบว่า ปัจจัยทางประชากรและทางสังคมที่มีอิทธิพลเด่นชัด

ต่อความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจทางการเมือง การเลือกตั้งของประชาชนก็คือ เพศ ระดับการศึกษา สังคม นอกจากนี้ยังพบว่าความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองแบบรัฐสภา กับทัศนคติทางการเมือง และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความสนใจในทางการเมืองกับทัศนคติมีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

ชัยวัฒน์ รัฐขจร (2522) ได้ศึกษาเรื่อง ความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณี อ.เมือง ชลบุรีกลุ่มตัวอย่างได้แก่ประชาชนในเขต 3 ตำบลที่มีความเจริญมาก เจริญปานกลาง และเจริญน้อยตามลำดับ จำนวน 332 คน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยค่อนข้างต่ำ กล่าวคือในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่น ประชาชนมีความเข้าใจระดับต่ำร้อยละ 49.41 ระดับกลางร้อยละ 27.71 และระดับสูงร้อยละ 22.89 และในเรื่องหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองระดับชาติ ประชาชนมีความเข้าใจระดับต่ำ ร้อยละ 49.70 ระดับกลางร้อยละ 26.81 และระดับ สูงร้อยละ 23.49 ทำให้ประชาชนสนใจการเมืองระดับต่ำร้อยละ 56.02 ระดับกลาง ร้อยละ 22.89 และระดับสูงร้อยละ 21.09 นอกจากนั้นระดับการศึกษาและเพศยังมีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของประชาชนโดยตรง กล่าวคือผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ และเพศชายมีความรู้ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง

สุนทร พูนเอียด (2526) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคใต้ พบว่า

1. นักศึกษาที่ศึกษาสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่านักศึกษาที่ศึกษาทางมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์
2. นักศึกษาที่มีการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนเรื่องการเมืองและการได้รับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนจำนวนมาก มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่านักศึกษาที่มีการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนเรื่องการเมืองและการได้รับฟังข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนจำนวนครั้งน้อย
3. เพศ ศาสนา ภูมิลำเนา และลักษณะของการได้รับการเลี้ยงดู จะไม่มีอิทธิพล ทำให้การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาแตกต่างกัน

สุนันท์ อังเกิดโชค (2529) ได้ศึกษาเรื่อง ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของประชาชนที่มีต่อบทบาทและความรับผิดชอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยกลุ่มตัวอย่างได้แก่ประชาชนอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 3 ตำบล รวม 125 คน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

นอกจากนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพข้าราชการ ค้าขาย เพศชาย การศึกษาและรายได้สูง อายุน้อย และอยู่ในเขตเทศบาลจะมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการออกกฎหมายและควบคุมการทำงาน ของรัฐบาลมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และยังพบว่ากลุ่มแม่บ้าน เกษตรกร และผู้

ประชาชนส่วนใหญ่เลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามความคาดหวังของตนเองมากกว่าที่จะเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบาทที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาตัวแปรสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนกับการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่าไม่มีอิทธิพลต่อการเลือกมากนัก และประชาชนมีทัศนคติต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในทางลบ

สภาพการณ์และภูมิหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดสงขลา

1. สภาพทั่วไปของจังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัด 1 ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่อดีต มาจนถึงปัจจุบัน

การปกครอง	แบ่งออกเป็น 14 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 4 เทศบาล 15 สุขาภิบาล 123 ตำบล 983 หมู่บ้าน
ประชากร	1,144,349 คน (ข้อมูลเมื่อ 31 ธันวาคม 2537) แยกเป็นชาย 569,980 คน หญิง 574,369 คน
ศาสนา	นับถือศาสนาพุทธ 66% ศาสนาอิสลาม 33% อื่น ๆ 1%
ภาษา	ส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน
ฤดูฝน	ในระหว่างกลางเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม จังหวัดสงขลา จะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งในช่วงดังกล่าว นี้ลักษณะฝนที่ตกจะเป็นฝนในช่วงบ่ายถึงค่ำ ในช่วงเช้าจะมีเมฆ บางส่วน และจะก่อตัวทวีขึ้นในช่วงบ่าย ฝนที่ตกส่วนใหญ่จะมี ลักษณะเป็นฝนฟ้าคะนอง ซึ่งจะมีลมกรรโชกแรงเป็นครั้งคราวใน ขณะมีฝน

2. ประวัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลา ได้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นับแต่ปี 2519 2522 2526 2529 2531 และ 2535 รวม 7 ครั้ง ผลจากการเลือกตั้งที่ผ่านมา ประชาชนได้ให้ความสนใจในการเลือกตั้งเพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่ก็ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในเขตเมืองได้ให้ความสนใจต่อการเลือกตั้งน้อยกว่าประชาชนในชนบท แต่ปัจจุบันในเขตเมืองได้ให้ความสนใจมากขึ้น เนื่องจากการกระตุ้นแรงเร้าในด้านการประชาสัมพันธ์ของทางราชการ และการหาเสียงของผู้สมัครและพรรคการเมือง ทำให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มขึ้น เนื่องจากการกระตุ้นแรงเร้าในด้านการประชาสัมพันธ์ของทางราชการ และการหาเสียงของผู้สมัครและพรรคการเมือง ทำให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามการมาใช้สิทธิก็ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทำให้ผลรวมทั้งจังหวัดยังไม่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

จากผลการวิเคราะห์สาเหตุที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อย ขึ้นอยู่กับมูลเหตุ 4 ประการ คือ

1. ประชาชนยังไม่ตื่นตัวในทางการเมืองเท่าที่ควร เพราะเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ ทำให้ไม่เห็นคุณค่าของการเลือกตั้ง
2. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีชื่อในบัญชีผู้เลือกตั้ง แต่ตัวไม่อยู่ในท้องที่ในขณะวันเลือกตั้งเนื่องจากไปประกอบอาชีพต่างท้องที่ ไปขายแรงงานยังประเทศเพื่อนบ้าน ไปศึกษาต่อนอกเขตจังหวัด เป็นต้น
3. ประชาชนบางส่วนไม่เห็นความสำคัญ หรือเพิกเฉยละเลยในการขอมีบัตรประจำตัวประชาชน ทำให้ขาดหลักฐานแสดงในการเลือกตั้ง
4. ข้าราชการ ลูกจ้าง พนักงาน ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยมาก

3. การเตรียมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา 2 กรกฎาคม 2538

จังหวัดสงขลาได้เตรียมการทั้งก่อนวันเลือกตั้ง ในวันเลือกตั้ง และหลังวันเลือกตั้งโดยแยกเป็นการเตรียมการด้านต่าง ๆ ดังนี้

ก. การจัดทำแผนการเลือกตั้ง ส.ส. แยกเป็น

- (1) แผนการดำเนินการเลือกตั้ง
- (2) แผนดำเนินงานการประชาสัมพันธ์
- (3) แผนการสื่อสารในวันเลือกตั้ง
- (4) แผนรักษาความสงบเรียบร้อย
- (5) แผนตรวจและติดตามผลการเตรียมการเลือกตั้งของอำเภอ/กิ่งอำเภอ
- (6) แผนการประชุมชี้แจงข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐในจังหวัดสงขลา

ข. ผลการดำเนินการ

(1) จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา ขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2538 โดยใช้ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดเป็นที่ปฏิบัติงานเลือกตั้งและควบคุมการปฏิบัติงานเตรียมการเลือกตั้งของอำเภอ/กิ่งอำเภอภายในศูนย์ฯ ได้จัดให้มีแผนภูมิแสดงการดำเนินงานตามแผนต่าง ๆ ผังกำกับขั้นตอนและระยะเวลาที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

(2) การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์การเลือกตั้ง ตลอดจนเครื่องมือในการสื่อสาร นับตั้งแต่พระราชกฤษฎีกากำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 จังหวัดได้สั่งการให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ ดำเนินการสำรวจวัสดุอุปกรณ์การเลือกตั้งเครื่องมือสื่อสารซึ่งอำเภอ/กิ่งอำเภอได้ดำเนินการแล้ว และขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพิ่มเติมหรือส่งซ่อมมายังจังหวัด

(3) การปรับปรุงทะเบียนราษฎร เพื่อความถูกต้องและเป็นจริงเกี่ยวกับตัวบุคคล และการจัดทำบัญชีผู้เลือกตั้ง จังหวัดจึงได้สั่งการให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ/เทศบาล ดำเนินการปรับปรุงทะเบียนราษฎร โดยถือปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับทะเบียนราษฎรเพื่อการเลือกตั้งตามนัยหนังสือสั่งการของสำนักทะเบียนกลาง ที่ มท 0310.1/ว 9 ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2538 ย้ำกำชับแนวทางปฏิบัติการปรับปรุงทะเบียน เพื่อเตรียมการเลือกตั้ง เช่น

- ดำเนินการตรวจสอบและปรับปรุงทะเบียนบ้านให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน
- การปฏิบัติเกี่ยวกับการแจ้งย้ายที่อยู่ จะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังอย่าให้เป็นช่องทางที่อาจใช้ในการทุจริตต่อการเลือกตั้งหรือทำให้บุคคลที่ย้ายที่อยู่ต้องเสียสิทธิในการเลือกตั้ง
- การจัดทำบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องทุกขั้นตอน เพื่อป้องกันความผิดพลาดตกหล่น

(4) การเร่งรัดจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ในการจัดทำบัตรสำหรับใช้เป็นฐานแสดงตนในการใช้สิทธิโดยได้สั่งการให้อำเภอ/กิ่งอำเภอและเทศบาล ดำเนินการ

- สำรวจและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อมที่จะบริการประชาชน โดยไม่ติดขัด
- ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนไปทำบัตรประจำตัวประชาชน
- ประกาศเตือนให้ประชาชนไปทำบัตรและพกพาบัตรฯ ติดตัว

- ให้ตรวจสอบบุคคลและบัตรประจำตัวประชาชนโดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ จัดตั้งจุดตรวจเพื่อเร่งรัดให้ประชาชนจัดทำบัตร
- อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบัตรฯ โดยเปิดทำการในวันหยุดและบริการขณะพักเที่ยงในวันปกติ

(5) การประกาศวันเลือกตั้ง

- จังหวัดได้ดำเนินการประกาศวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประกาศกำหนดระยะเวลารับสมัครแล้ว ตั้งแต่วันที่ 30 พฤษภาคม 2538 และได้ส่งประกาศให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ/เทศบาล ปิดประกาศ ณ ที่ว่าการอำเภอ/กิ่งอำเภอ/เทศบาล สำนักงานเทศบาล และที่สาธารณะแล้ว

4. การแบ่งเขตเลือกตั้งและกำหนดหน่วยเลือกตั้ง

จังหวัดสงขลาได้แบ่งเขตเลือกตั้งตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2538 แล้ว เรื่อง การกำหนดจำนวนเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนสมาชิกในแต่ละเขต และท้องที่ ประกอบเป็นเขตเลือกตั้งของแต่ละเขตเลือกตั้ง พ.ศ.2538 โดยแบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 3 เขต

เขตเลือกตั้งที่ 1 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 3 คน ประกอบด้วยอำเภอเมืองสงขลาอำเภอสิงหนคร อำเภอสทิงพระ อำเภอระโนด อำเภอกระแสดินธุ์ และอำเภอจะนะ จำนวนราษฎรทั้งสิ้น 455,112 คน

เขตเลือกตั้งที่ 2 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 3 คน ประกอบด้วยอำเภอหาดใหญ่ อำเภอนาหม่อม กิ่งอำเภอบางกล่ำ กิ่งอำเภอคลองหอยโข่ง อำเภอควนเนียง และอำเภอรัตภูมิ จำนวนราษฎรทั้งสิ้น 440,139 คน

เขตเลือกตั้งที่ 3 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 คน ประกอบด้วยอำเภอสะเดา อำเภอนาทวี อำเภอเทพา และอำเภอชะบ้าย้อย จำนวนราษฎรทั้งสิ้น 249,098 คน

ส่วนการกำหนดหน่วยเลือกตั้งนั้น ทั้ง 3 เขตการเลือกตั้งเดิมมีหน่วยเลือกตั้ง รวม 1,054 หน่วย แต่ปัจจุบันได้มีการแบ่งแยกตำบล หมู่บ้านขึ้นมาใหม่ และจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งบางหน่วยมีจำนวนมาก จึงต้องปรับปรุงหน่วยเลือกตั้งเพิ่มขึ้นเป็น 1,086 หน่วย ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวก ความรวดเร็วแก่ประชาชนในการไปเลือกตั้ง และจังหวัดได้แจ้งให้อำเภอ/กิ่งอำเภอและเทศบาล ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงจำนวนเขตเลือกตั้ง จำนวนสมาชิกที่มีในแต่ละเขตเลือกตั้ง การแบ่งพื้นที่ของแต่ละเขตเลือกตั้ง ตลอดจนการกำหนดหน่วยเลือกตั้งของที่เลือกตั้งเรียบร้อยแล้ว

5. การเตรียมการเลือกตั้ง

จังหวัดได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ดำเนินการรับสมัครไว้แล้ว ตามคำสั่งจังหวัดสงขลาที่ 1472/2538 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2538 ได้เตรียมแบบพิมพ์และกำหนดขั้นตอนต่าง ๆ ไว้พร้อมแล้ว พร้อมประชุมชี้แจงชักจูงความเข้าใจการปฏิบัติในวันรับสมัครไปแล้วเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2538 โดยรายละเอียดเตรียมการเลือกตั้งมีดังนี้

(1) การกำหนดท้องที่โฆษณาหาเสียง จังหวัดได้สั่งการให้เทศบาลและสุขาภิบาลทุกแห่งประกาศกำหนดสถานที่เพื่อการปิดประกาศโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งตามความในมาตรา 10 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2522 ครบทุกแห่งแล้ว

(2) การประกาศระบุที่เลือกตั้ง (ส.ส.9)

— จังหวัดได้กำหนดให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ ทุกแห่งประกาศระบุที่เลือกตั้งของแต่ละหน่วยเลือกตั้ง ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2522 อย่างช้าภายในวันที่ 17 มิถุนายน 2538

(3) การสรรหาและการแต่งตั้งเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนนและเจ้าหน้าที่คะแนน

— จังหวัดสั่งการให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ สรรหาและแต่งตั้งเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน เจ้าหน้าที่คะแนน โดยให้ถือปฏิบัติตามที่กระทรวงมหาดไทยสั่งการ โดยจะประกาศการแต่งตั้ง ภายในวันที่

— ได้สั่งการให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ เตรียมอำนวยความสะดวกในกรณีที่พรรคการเมืองเสนอขอให้แต่งตั้งกรรมการตรวจคะแนน

— ได้แจ้งให้พรรคการเมืองทราบถึงระยะเวลาที่จะเสนอขอแต่งตั้งกรรมการตรวจคะแนน พร้อมกับแจ้งให้ผู้สมัครทราบในวันสมัครด้วย

(4) การประชุมชี้แจงราษฎร

— จังหวัดได้ดำเนินการประชุมชี้แจงหัวหน้าส่วนราชการจังหวัด ทั้งที่สังกัดจังหวัดและสังกัดส่วนกลาง รวมตลอดถึงรัฐวิสาหกิจที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา ในวันประชุมประจำเดือนพฤษภาคมแล้ว

— ประชุมชี้แจงนายอำเภอ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งไปแล้ว เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2538 และจะประชุมติดตามผลการดำเนินการต่าง ๆ ทุกสองสัปดาห์

(5) การประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง จังหวัดได้กำหนดเป้าหมายในการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้ให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล จึงได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ตามแผนการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ โดยใช้สื่อมวลชนทุกประเภทที่มีอยู่ในจังหวัดดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและจะเร่งรัดอย่างหนักในช่วงสองสัปดาห์สุดท้ายก่อนการเลือกตั้ง โดยจะเพิ่มความถี่ต่อครั้งให้มากขึ้น

(6) การรักษาความสงบเรียบร้อย จังหวัดดำเนินการตามแผนการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยมอบหมายให้ตำรวจภูธรจังหวัดสงขลา เป็นผู้ดำเนินการแบ่งซอยพื้นที่ความรับผิดชอบเป็นเขตการเลือกตั้ง ประกอบด้วยหน่วยปฏิบัติการประจำในพื้นที่และกำลังเจ้าหน้าที่ชุดเคลื่อนที่เร็ว

(7) การสื่อสาร จังหวัดได้ดำเนินการตามแผนการสื่อสารโดยแต่งตั้งเจ้าหน้าที่สื่อสารสำรวจเครื่องมืออุปกรณ์การสื่อสารและกำหนดข่ายการสื่อสารแล้ว

(8) การตรวจและติดตามผล จังหวัดได้มอบหมายภารกิจความรับผิดชอบให้รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา และหัวหน้าส่วนราชการออกไปตรวจและติดตามผลการเตรียมการเลือกตั้งในพื้นที่อำเภอ/กิ่งอำเภอต่าง ๆ ได้ดังนี้

เขตเลือกตั้งที่ 1 มอบหมายให้ นายสุชาติ สหัสโชติ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเป็นหัวหน้ารับผิดชอบ และมีหัวหน้าส่วนราชการจังหวัดอีก 7 คน เป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละอำเภอ/กิ่งอำเภอ

เขตเลือกตั้งที่ 2 มอบหมายให้ นายสุวิช รัตนรัต รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเป็นหัวหน้ารับผิดชอบ และมีหัวหน้าส่วนราชการอีก 4 คน เป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละอำเภอ/กิ่งอำเภอ

เขตเลือกตั้งที่ 3 มอบหมายให้ นายสุนันท์ บุญชู ปลัดจังหวัดสงขลาเป็นหัวหน้ารับผิดชอบ และมีหัวหน้าส่วนราชการจังหวัดอีก 4 คน เป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละอำเภอ/กิ่งอำเภอ

6. การรายงานผล

จังหวัดได้กำหนดขั้นตอนในการรายงานผลในวันเลือกตั้ง ดังนี้

(1) รายงานการเดินทางไปที่เลือกตั้งของเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน เจ้าหน้าที่รักษาความสงบ

— เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง รายงานอำเภอ/กิ่งอำเภอ เวลา 06.00 น.

- อำเภอ/กิ่งอำเภอ รายงานจังหวัด เวลา 07.00 น.
- (2) รายงานการเปิดลงคะแนน
 - เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้งรายงานอำเภอ/กิ่งอำเภออย่างช้าเวลา 08.10 น.
 - อำเภอ/กิ่งอำเภอ รายงานจังหวัด อย่างช้าเวลา 08.20 น.
 - จังหวัดรายงานกระทรวงมหาดไทย อย่างช้าเวลา 08.30
- (3) รายงานเหตุการณ์
 - เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้งรายงานอำเภอ/กิ่งอำเภอ ถ้าเหตุการณ์ปกติรายงานทุก 2 ชั่วโมง ถ้าเหตุการณ์ไม่ปกติรายงานทันที
- (4) รายงานการปิดคะแนน
 - เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง รายงานให้อำเภอ/กิ่งอำเภอทราบในเวลา 15.10 น.
 - จังหวัดรายงานกระทรวงมหาดไทยทราบ เวลา 15.30 น.
- (5) รายงานผลการนับคะแนน
 - เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนนนำส่งแบบ ส.ส. 4 และ ส.ส. 5 ให้อำเภอ/กิ่งอำเภอทันทีเมื่อเสร็จสิ้นการนับคะแนน หรือภายในเวลา 18.00 น. เป็นอย่างช้า
 - อำเภอ/กิ่งออกรายงานจังหวัดทางเครื่องมือสื่อสาร เป็นระยะตามแบบที่กำหนดเริ่มตั้งแต่ได้รับรายงานผลการนับคะแนน หรือภายในเวลา 18.00 น. เป็นอย่างช้า
 - อำเภอ/กิ่งอำเภอรวบรวม ส.ส. 4 และ ส.ส. 5 รวมคะแนนทั้งอำเภอ/กิ่งอำเภอส่งจังหวัด เวลา 20.00 น. เป็นอย่างช้า
 - จังหวัดรายงานผลการดำเนินการนับคะแนนให้กระทรวงมหาดไทยทราบทางเครื่องมือสื่อสาร อย่างช้าในเวลา 22.00 น.
 - จังหวัดนำส่งรายงานผลการนับคะแนนเป็นเอกสารให้กระทรวงมหาดไทย ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2538

7. กิจกรรมเสริมอื่น ๆ

จังหวัดได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมอื่น ๆ เพื่อให้การเลือกตั้งของจังหวัดสงขลาได้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทย ดังนี้

(1) ร่วมกับคณะกรรมการองค์การกลางการเลือกตั้งในการสอดส่องดูแลติดตามการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บริสุทธิ์ ยุติธรรม โดยให้อำเภอ กิ่งอำเภอ ประสานงานและร่วมปฏิบัติกับคณะกรรมการองค์การกลางการเลือกตั้งอย่างใกล้ชิด

(2) ร่วมกับองค์กรเอกชน (ทมก.) ป้องกันและต่อต้านการซื้อขายเสียง โดยให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน องค์การประชาชน กลุ่มมวลชนต่าง ๆ ที่มีอยู่ทุกกลุ่ม ในการประชาสัมพันธ์สอดส่องดูแลและแจ้งการกระทำผิดที่พบให้ทางราชการทราบ

(3) ให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ เทศบาล จัดเวทีประชาธิปไตยและแจ้งให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ทราบทั่วกันแล้ว

8. ปัญหาและอุปสรรค

การดำเนินการเตรียมการเลือกตั้งของจังหวัดสงขลา ได้ดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย เป็นไปตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กฎหมาย ระเบียบ หนังสือสั่งการ ได้กำหนดไว้ ขณะนี้ไม่มีปัญหาอุปสรรคแต่อย่างใด

9. สรุป

จากการที่จังหวัดได้จัดเตรียมการเลือกตั้งโดยอาศัยแผนดำเนินการต่าง ๆ เช่น แผนประชาสัมพันธ์ แผนดำเนินการเลือกตั้ง แผนการป้องกันและปราบปรามการซื้อเสียง ฯลฯ เป็นแนวทางซึ่งได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง จังหวัดสงขลาคาดหวังว่าในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้จะเป็นการเลือกตั้งที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ บริสุทธิ์ ยุติธรรม โดยมีประชาชนชาวสงขลาให้ความร่วมมือทั้งการมาใช้สิทธิ การสอดส่องดูแลการซื้อขายเสียง ยังผลให้การเลือกตั้งบรรลุวัตถุประสงค์ของทางราชการ